

Innehåll

❖ 1 Temabedömningens mål och sammanfattning av slutledningarna	1
❖ 2 Situationer som kräver en ändamålsenlighetsbedömning	2
❖ 3 Begäran av information från kunden och ändamålsenlighetsbedömning.....	4
❖ 4 Varningar till kunden	6
❖ 5 Iakttagelser hos de enskilda företagen under tillsyn.....	7

Författarna

- ❖ Hannele Alanen/hannele.alanen(at)fiva.fi eller tfn +358 9 183 5292
- ❖ Nina Männynmäki/nina.mannynmaki(at)fiva.fi eller tfn +358 9 183 5249
- ❖ Tero Oikarinen/tero.oikarinen(at)fiva.fi eller tfn +358 9 183 5241

1 Temabedömningens mål och sammanfattning av slutledningarna

Finansinspektionen har bedömt hur väl tillhandahållarna av investeringstjänster (nedan även bolagen) har följt skyldigheten att göra en ändamålsenlighetsbedömning enligt MiFID II-direktivet¹. Ändamålsenlighetsbedömningen är den del av de krav på uppföranderegler som hänför sig till investerarskyddet. Skyldigheten att göra en ändamålsenlighetsbedömning gäller tillhandahållande av andra investeringstjänster än investeringsrådgivning eller portföljförvaltning.

Tillhandahållaren av investeringstjänster ska bedöma om den tjänst eller produkt som erbjuds är ändamålsenlig för kunden. För att kunna göra en bedömning ska bolaget innan investeringstjänster erbjuds fråga kunden om dennes erfarenheter och kunskaper om det finansiella instrumentet eller investeringstjänsten i fråga. Om en kombination av tjänster eller produkter erbjuds ska kombinationens ändamålsenlighet bedömas i dess helhet. Bedömningen av ändamålsenligheten är en väsentlig del av investerarskyddet, särskilt då det gäller komplexa produkter.

Mål

Målet med temabedömningen var att reda ut och bedöma på vilket sätt företagen under tillsyn följer skyldigheten att göra en ändamålsenlighetsbedömning enligt MiFID II-direktivet² vid tillhandahållande av investeringstjänster och hur väl kundernas investeringsskydd som eftersträvas i regleringen förverkligas genom att iaktta denna skyldighet. Temabedömningen

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EG om marknader för finansiella instrument.

² Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EG om marknader för finansiella instrument.

begränsades till de uppföranderegler som hänför sig till icke-professionella kunder. Frågorna i temabedömningen skickades till sammanlagt 16 företag under tillsyn.

Temabedömningen är också en del av den första gemensamma tillsynsåtgärden (Common Supervisory Action) för de nationella tillsynsmyndigheterna som verkställs av Europeiska värdepappers- och marknadsmyndigheten (Esma) och den har som mål att reda ut hur ändamålsenlighetsbedömningen är ordnad i företagen under tillsyn, hur bedömningen inverkar på kunder och transaktioner samt att identifiera god och dålig praxis för genomförandet av skyldigheten i respektive land, förenhetliga tillsynen och göra det möjligt för tillsynsmyndigheterna att lära sig goda tillsynsförfaranden av varandra. Största delen av frågorna i temabedömningen var gemensamma för alla tillsynsmyndigheterna.

Esma publicerar inte resultaten av den gemensamma tillsynsåtgärden, men kommer att använda iakttagelserna i beredningen av riktlinjer (Guidelines) för en ändamålsenlighetsbedömning.

Temabedömningen genomfördes med en elektronisk enkät samt genom att bedöma sampel. I varje bolag utvärderades dokumentationen om tre kundfall.

Sammanfattning av temabedömningens slutledningar

- Många bolag utvärderar kundens investeringskunskap och -erfarenhet allmänt genom att i tillräcklig grad beakta de investeringsprodukter som erbjuds kunden.
- I flera bolag kunde den interna kontrollen inte anses vara på tillräcklig nivå.
- Det fanns brister i bedömningen av hur effektiva varningarna är.
- Många bolag som i huvudsak tillhandahåller investeringsrådgivning har beslutat att alltid göra en ändamålsenlighetsbedömning för att förenkla sin utredningsprocess.

2 Situationer som kräver en ändamålsenlighetsbedömning

Villkor

Om en tillhandahållare av investeringstjänster erbjuder andra investeringstjänster än investeringsrådgivning och portföljförvaltning, ska det innan tjänsterna tillhandahålls fråga kunden om dennes erfarenheter av och kunskaper om det finansiella instrumentet eller investeringstjänsten i fråga för att kunna bedöma om de planerade instrumenten eller tjänsterna är ändamålsenliga för kunden.³

Om investeringstjänsten endast gäller utförande eller mottagande och förmedling av kundorder och det sker på kundens initiativ, kan investeringstjänsten tillhandahållas utan en bedöma ändamålsenligheten utifrån kundens investeringskunskap och erfarenhet. I sådant fall ska tjänsten därtill ansluta sig till de investeringsprodukter som uppräknas i regleringen och kunden ska informeras om att tillhandahållaren av investeringstjänster när det tillhandahåller tjänsten inte behöver bedöma det finansiella instrumentets eller tjänstens ändamålsenlighet för kunden.⁴

³ 10 kap. 4 § 2 mom. i lagen om investeringstjänster.

⁴ 10 kap. 4 § 3 mom. i lagen om investeringstjänster.

Iakttagelser

Vissa av de bolag, till vilka enkäten skickades, lämnades utanför den slutliga temabedömningen som avser ändamålsenlighetsbedömningen. En del av de bolag som lämnades utanför bedömningen meddelade att de alltid bedömer huruvida investeringsprodukten eller -tjänsten är lämplig för kunden i stället för att göra en ändamålsenlighetsbedömning. Dessa bolag har velat förenkla sin utredningsprocess då affärsverksamheten i huvudsak utgörs av investeringsrådgivning. En del av de bolag som lämnades utanför bedömningen meddelade att de tillhandahåller utförande eller mottagande och förmedling av kundorder endast som en s.k. execution only-tjänst med enkla investeringsprodukter.

Alla de bolag som gör en ändamålsenlighetsbedömning hade en process och interna anvisningar om i vilka situationer en ändamålsenlighetsbedömning ska göras. De interna anvisningarna styrde bolaget att göra en ändamålsenlighetsbedömning i det fall då det är fråga om en annan investeringstjänst än portföljförvaltning eller investeringsrådgivning. Däremot var de noggrannare anvisningarna för utförandet av en ändamålsenlighetsbedömning och för bedömning av de uppgifter som begärs av kunden ofta bristfällig.

Nästan alla bolag som gör en ändamålsenlighetsbedömning hade en process för att kategorisera hur komplexa investeringsprodukterna är. Bolaget uppgav att de upprätthåller en förteckning över enkla investeringsprodukter. Bolagen uppgav att de uppdaterar kategoriseringen regelbundet.

Alla bolag svarade att de regelbundet utbildar sin personal både i de interna anvisningarna och i att förstå investeringsprodukternas och -tjänsternas egenskaper och risker.

Finansinspektionens ståndpunkt

Tillhandahållare av investeringstjänster ska ha uppföranderegler och interna anvisningar för fastställandet av när ändamålsenligheten av en investeringsprodukt som erbjuds kunden ska bedömas och på vilket sätt ändamålsenlighetsbedömningen ska göras. Tillhandahållare av investeringstjänster ska fastställa vilka av de investeringsprodukter som de erbjuder som ska kategoriseras som komplexa och vilka investeringsprodukter som är enkla och som kan erbjudas utan att det görs en ändamålsenlighetsbedömning. Tillhandahållare av investeringstjänster ska ha processer och klara anvisningar om på vilket sätt en execution only-investerings-tjänst och andra investeringstjänster som inte innehåller rådgivning skiljer sig från varandra.

Tillhandahållare av investeringstjänster kan välja att bedöma hur lämplig en investeringsprodukt eller -tjänst är för kunden i stället för att göra en ändamålsenlighetsbedömning. Detta ska även tydligt informeras kunden.

Tillhandahållare av investeringstjänster ska genom att se över sina interna anvisningar och sin interna kontroll säkerställa att förutsättningarna för execution only-tjänsten uppfylls, då denna tjänst erbjuds och att en investeringsprodukt som kategoriserats som komplex inte kan erbjudas i enlighet med förfarandet för execution only.

Tillhandahållare av investeringstjänster ska ha processer för kategorisering av investeringstjänster i enkla och komplexa finansiella instrument i syfte att försäkra sig om när det krävs att investeringsproduktens ändamålsenlighet bedöms och när en investeringsprodukt kan erbjudas kunden utan en ändamålsenlighetsbedömning. Tillhandahållare av investeringsprodukter ska försäkra sig om att den personal som deltar i tillhandahållandet av investeringsprodukter har tillräcklig kompetens för att förstå de aktuella investeringsprodukternas och -tjänsternas egenskaper och risker.

3 Begäran av information från kunden och ändamålsenlighetsbedömning

Villkor

Tillhandahållare av investeringstjänster ska innan en investeringstjänst tillhandahålls fråga kunden om dennes erfarenheter av och kunskaper om det finansiella instrumentet eller investeringstjänsten i fråga för att kunna bedöma om de planerade instrumenten eller tjänsterna är ändamålsenliga för kunden.⁵

Iakttagelser

Enligt iakttagelserna i temabedömningen begär bolagen i regel kunderna om alla de uppgifter som regleringen förutsätter för utförandet av en ändamålsenlighetsbedömning, men flera av bolagen begär uppgifterna på ett mycket allmänt plan obeaktat hurdan investeringsprodukt det är fråga om för den aktuella kunden. En del av bolagen hade grupperat sina investeringsprodukter i alltför omfattande kategorier, t.ex. fastighetsfonder och investeringsfastigheter i samma kategori i samband med att de skaffade information om investeringsprodukter som kunden redan känner till.

De flesta bolagen begär att kunden ger en egen bedömning av sin investeringskunskap och -erfarenhet. En del av bolagen uppgav att de inte begär någon egen bedömning av kunden, men enligt temabedömningen motsvarar de frågor som dessa bolag ställer kunderna om deras kunskaper och erfarenheter desamma som i de andra bolagen. På bolagens frågeblanketter ombes kunden välja och kryssa för de investeringstjänster och finansiella instrument som kunden känner till. Endast en del av bolagen ställer mer detaljerade frågor uttryckligen om den investeringsprodukt eller -tjänst som erbjuds.

Majoriteten av bolagen meddelade att ingen uppgift om kundens investeringskunskap och -erfarenhet är viktigare än en annan vid bedömningen av ändamålsenligheten. Å andra sidan anser en del av bolagen att riskerna förknippade med investeringsprodukten är särskilt viktiga och i dessa bolag bedöms den aktuella investeringsprodukten enligt bolagets anvisningar automatiskt som icke ändamålsenligt, om kunden inte känner till investeringsproduktens risker.

Majoriteten av bolagen ansåg att tillräcklig investeringskunskap kan ersätta bristfällig investeringserfarenhet. En del av bolagen bedömde kunskap och erfarenhet tillsammans, och ansåg att bristfällig investeringserfarenhet inte helt kan ersättas med kunskap.

⁵ 10 kap. 4 § 2 mom. i lagen om investeringstjänster.

Bolagen meddelade att de använder flera uppföljnings- och övervakningsmetoder för att säkerställa att det under processen för bedömning av ändamålsenligheten av kunden begärs alla nödvändiga uppgifter och att alla dessa uppgifter samt den aktuella investeringsproduktens egenskaper och risker beaktas i ändamålsenlighetsbedömningen. Utifrån dokumentationen i temabedömningen fanns det variationer i bolagens kontrollnivå och i fråga om vissa bolag kunde kontrollmetodernas omfattning inte bedömas i tillräcklig grad.

Finansinspektionens ståndpunkt

Vid bedömningen av en investeringsprodukts eller -tjänsts ändamålsenlighet för en kund eller en presumtiv kund ska tillhandahållaren av investeringstjänster beakta all information som den får om kundens investeringskunskap och -erfarenhet samt all väsentlig information om den investeringsprodukt som erbjuds. Då bolaget erbjuder en kombination av investeringstjänster eller -produkter ska kombinationens ändamålsenlighet för kunden bedömas i dess helhet.

I de uppgifter som tillhandahållaren av investeringstjänster ska begära av sin kund ska det ingå uppgifter om vilka investeringstjänster och -produkter som kunden redan känner till, kundens tidigare transaktioner samt kundens utbildning och yrke på så sätt att mängden information och hur noggrann den är beaktas i förhållande till den aktuella investeringsprodukten eller tjänsten. Då det t.ex. är fråga om en mer komplex eller riskbunden investeringsprodukt, kan kundens erfarenhet bedömas noggrannare genom att fråga kunden om hur lång investeringserfarenhet kunden har om investeringsprodukten i fråga och om ordernas antal och storlek.

Tillhandahållaren av investeringstjänster ska säkerställa att kunden förstår den aktuella investeringsproduktens egenskaper och risker. Detta kan främjas t.ex. genom att ställa flervalsfrågor, vilka egenskaper och risker kunden skulle koppla samman med den aktuella investeringsprodukten i stället för att fråga om kunden känner till den aktuella investeringsprodukten.

Som svar på de vanliga frågorna om vilka investeringsprodukter som kunden känner till och om kunden känner investeringsprodukternas egenskaper och risker fås kundens egen bedömning av sin investeringskunskap. Då kundens investeringskunskap och -erfarenhet bedöms är det viktigt att tillhandahållarna av investeringsprodukter använder objektiva kriterier i stället för att dra slutledningen utifrån kundens självutvärdering.

Tillhandahållaren av investeringstjänster ska ha tillräckliga uppföranderegler och processer för intern kontroll för att säkerställa att den investeringsprodukt eller -tjänst som tillhandahålls är ändamålsenlig för kunden. Interna processanvisningar är en grundläggande förutsättning för att uppföljningen och övervakningen ska fungera. Dessutom har compliance-funktionen en viktig roll i övervakningen av processen. Beträffande de tillhandahållare av investeringstjänster som använder algoritmer i ändamålsenlighetsbedömningen ska algoritmernas riktighet och tillförlitlighet ses över regelbundet.

4 Varningar till kunden

Villkor

Om tillhandahållaren av investeringstjänster utifrån vad kunden uppgett anser att en investeringsprodukt eller -tjänst inte är ändamålsenlig för kunden, ska tillhandahållaren av investeringstjänsten varna kunden. Även då kunden inte ger tillräckliga uppgifter eller vägrar lämna begärd information, ska tillhandahållaren av investeringstjänster varna kunden för att det inte kan bedöma investeringsproduktens eller -tjänstens ändamålsenlighet för kunden.⁶

Iakttagelser

Finansinspektionen observerade utifrån det material som bolaget lämnat som bilaga till förfrågan brister som gäller hur effektiva och tydliga varningarna är.

Enligt den statistik som insamlades i temabedömningen fortsatte alla eller nästan alla kunder i vissa bolag att genomföra sin order trots att de fick en varning om att produkten inte är ändamålsenlig för dem. Enligt samplet och statistiken verkar det som om varningarna i en del av bolagen inte är tillräckligt tydliga, uppseendeväckande och effektiva för kunderna.

Bolagen har många olika sätt att ge varningar på. I vissa bolag ges en varning på orderblanketten så att man inte i tillräcklig grad gör kunden uppmärksam på varningen. Enligt samplet ger ett bolag systematiskt alla kunder en varning om att produkten inte är ändamålsenlig oberoende av kundens investeringserfarenhet och -kunskap. Alla de aktuella bolagets kunder som samplet omfattade hade fortsatt sin order trots varningen.

I nätbaserade system kommer varningen i allmänhet tydligare fram för kunden, eftersom kunden måste agera för att förbise varningen.

I de bolag där kunden kan fortsätta sin order efter varning samlas det in information om hur många kunder som fortsatt sin order trots varningen. Endast ett bolag meddelade emellertid att det utnyttjar denna information för att bedöma om varningarna fungerar och hur effektivt.

Finansinspektionens ståndpunkt

Tillhandahållare av investeringstjänster ska i sina processanvisningar noggrant fastställa i vilka situationer en varning ges och säkerställa att varningar endast ges i motiverade fall. Kunden ska klart informeras om varför en varning ges.

Tillhandahållare av investeringstjänster ska säkerställa att givna varningar varken är oklara eller vilseledande. Tillhandahållare av investeringstjänster ska fästa uppmärksamhet vid hur varningen är utformad, så att den inte sporrar kunden att genomföra ordern trots varningen.

Tillhandahållare av investeringstjänster ska säkerställa att varningarna är effektiva, dvs. att kunden förstår varningens betydelse och fäster tillräckligt uppmärksamhet vid den. Varningstexten kan exempelvis framhävas med färger.

⁶ 10 kap. 4 § 2 mom. i lagen om investeringstjänster.

Som en del av den interna övervakningen borde tillhandahållarna av investeringstjänster analysera hur effektiva deras varningar är t.ex. genom att bedöma hur många kunder som fortsatt sin order trots varningen.

5 Iakttagelser hos de enskilda företagen under tillsyn

Finansinspektionen skickar vart och ett av de bolag som deltog i temabedömningen ett tillsynsbrev med bolagsspecifika iakttagelser. Finansinspektionen förutsätter att vart och ett av bolagen behandlar iakttagelserna i tillsynsbrevet på ett möte och vid behov upprättar en verksamhetsplan för korrigerande av observerade brister.